

ОСЛОНЦИ ИСИДОРЕ СЕКУЛИЋ

(Слободанка Пековић. *Исидорини ослонци*.
Нови Сад: Академска књига, 2009)

Монографија *Исидорини ослонци* веома студиозно прати креативни и духовни профил Исидоре Секулић – скоро као наспрамни лик у огледалу – код истог издавача (Академска књига из Новог Сада) који је истовремено објавио несвакидашње успео – слободно се може рећи: антологијски – избор елитних есеја Исидориних са *Предговором* („Самоћа и мудрост“) већ доказано угледног српског критичара Ђорђа Ј. Јанића. Кроз овај веома успео издавачки синхронизитет, књига *Исидорини ослонци* – сагледана рафинирано аналитичким оком госпође Слободанке Пековић – појављује се у форми врсне студије живота и рада велике списатељке. Приступ ове студије има бар две врлине: висок теоријски увид кроз разумљиво примењен биографско-психолошки метод, као и све видове тумачења на која се и данас и сутра можемо ослонити са свешћу да пред собом имамо анализу којој се у свему може веровати.

По самој природи своје професије, критичар открива, анализира и тумачи; теоретичар утврђује односе и разлоге, утицаје и жанровска обележја дела које испитује, истражује природу места које дело има или може имати унутар једне књижевне епохе. Бавећи се делом Исидоре Секулић, Слободанка Пековић узима на себе обе поменуте улоге, али чини и више од тога. Чини оно што већина критичара и теоретичара обично не уради. А шта то? Слободанка Пековић покреће све расположиве снаге упућеног теоретичара-истраживача да крочи и зађе у скривеније духовне просторе Исидоре Секулић. А то је баш оно *највише* што неки позван теоретичар сме да се нада како ће му у том послу поћи од руке! Истражујући Исидорино лично и Исидорино стваралачко, ауторка у знатној мери успева да приближи и расветли општу друштвену климу у којој – и насупротив којој! – израста једно сасвим изузетно дело. Изузетно и по томе што има и пружа балканске увиде, а европска мерила!

Студија *Исидорини ослонци* стручно је методолошко-аналитички подељена у 10 поглавља; та је подела спроведена по следећим темама: „За и против Исидоре Секулић“, „Исидора – жена интелектуалка“, „Исидора и искреност“, „Исидора и истина“, „Исидора – морал и религија“, „Исидора и сиромаштво“, „Исидора и традиција“, „Исидора и национално“, „Исидора и град“, „Исидора и путовања“, а свако од ових поглавља, разуме се, помно се тиче и креативно и лично, саме Исидоре Секулић. У теми „Исидора и путовања“ ауторка нам открива Исидорин мало познат исказ (1957) који емотивно, психолошки и радно сведочи о томе са каквом је озбиљношћу она приступала сваком путовању: „Кад сам требала да

идем у Италију, он (мој отац Данило!) ми је рекао да морам годину дана пре тога да учим јер ћу се тамо сусрести са двадесет векова. И да ми није довољно што знам италијански.“ А ко данас – и са знањем и без знања италијанског! – **овако** путује!? КО са толико посвећености и самопрегора? Од ауторке ове монографије ми добијамо сâм Исидорин одговор како је по датом очевом савету поступила **пре** путовања! „Ја сам учила не једну него две године: шта сам год нашла читала сам, учила сам књижевност, уметност, географију, историју. Тако сам о Италији више знала од кустоса што су ме водили.“ И као што путовања захтевају она и дарују, па госпођа Пековић тачно примећује: „На путовањима се Исидора обнављала. Сакупљала је нову снагу, нова знања и сазнања... тај њен лични разлог постајао је важан и за њено стварање.“ Ауторка ово лако доказује на примеру тумачења *Писама из Норвешке*: „Монолошки облик путописног писма прикрива у себи дијалогску форму, јер списатељка, иако бележи само свој глас, у ствари води разговор са особом којој упућује писмо“, дакле Исидора Секулић води разговор са сваким непосредно активним и потенцијалним читаоцем! Тако „И у *Писима из Норвешке* њен лирски субјект постаје део универзалног, јер је њено схватање књижевног текста: поштовање закона симетрије, тишине, празнине, било ближе општем.“

У току овако тематизованих истраживања, поједине формулације госпође Пековић – осим што имају теоријског значаја – делују и као јединствени и као поуздано проверљиви аксиоми о Исидори Секулић: „У њене речи се верује, оне су истине“, или: „сматра да је човекова душа *пресек свих њошеницијала*“, као и ово: „превазишла је ограничења женског идентитета“, „живела је у тишини и унутрашњој емиграцији“, њено схватање традиције: „уз иновативност поседовала је и сопствену визију традиције“, према религији: „религију пре свега исказивала као високу моралну вредност“, о виђењу Београда: „то нису само у план града уписане улице... Град некако постаје слика својих грађана“ – ма шта то све могло значити! О радном простору: „Затворен простор њене собе био је њено краљевство“ из којег се рађало оно врхунско, духовно; ту пуну, неодољиву атмосферу Исидориног „краљевства“ можемо – захваљујући спремности издавача да и то објави!¹ – видети и на савршеној фотографији (преузетој из Рукописног одељења Матице српске; штампано спрам стр. 158);² о Исидориним путописима читамо сâму суштину: „На путовањима је стално трагала за лепотом и културом, а културу је схватала као део лепоте“, о читавом виђењу књижевности: „Исидора има јединствено виђење књижевности и чврст став и сигуран систем духовних вредности... и на свет и на књижевност и уметност гледа из текста који пише“, о врлинама Исидориног епистоларног исказа: „Исидорина писма су права ризница мишљења, судова, описа, животних ситуација.“ О храбрости Исидориног укуса и естетских мерила: „Мишљење о себи и другим писцима исказивала је јасно и без оклевања, чак и у временима опасног политичког диктата није се либила да каже да јој се не допада *Песма* Оскара Давича без обзира на то што је роман у тренут-

¹ И заиста, та спремност новосадске *Академске књиџе* као издавача да уз одличну студију госпође Пековић објави и неколико значајних, а ретких амбијенталних и портрет-фотографија Исидоре Секулић (1877-1958) из различитих периода њеног живота, само потврђује висок естетски и документарни квалитет опремљености овога издања.

² Остале фотографије – укупно их је шест – распоређене су у овој књизи по следећем редоследу – (1) насловна, фотографија презета из фонда Библиотеке САНУ, датована око 1900; (2) спрам стр. 60, из 1920; (3) спрам стр. 82 (после 1900); (4) спрам стр. 124 (пре 1930); (5) спрам стр. 142 (из 1937); и (6) спрам стр. 158. (из времена око 1940).

ку када је био објављен³ одмах проглашен *ремек делом*.⁴ Од посебног значаја можемо сматрати и ову процену госпође Пековић: „Није (Исидора) била заробљеник малог народа и Европу је увек имала пред собом као мерило и упоређење“! Коначно, ту је и један за Исидору Секулић свеобухватан став-аксиом: „Њена стаза је била уска и трновита, начела посебно захтевна, а задатак је схватала толико озбиљно да никада није одступала“. У исходу оваквих запажања један од важних закључака свакако је и овај: Исидора „је у српској књижевности зачала оно што би се могло назвати ’уживање у тексту’, уживање у разоткривању уметника, без обзира на то да ли је то била она сама или њен писац, сликар или музичар о којем је писала“.

Ни тренутка нема сумње: истраживачка солидност госпође Пековић, њена иновативност и аналитичка луцидност одлике су ове значајне монографске студије. Једном речју, на овим осетљиво писаним, особито истраживачким страницама, можемо сазнати много о књижевном стварању и духовним напорима Исидоре Секулић о чему до сада нисмо довољно знали, или ако и јесмо, нисмо довољно разумели, а тиме ни сасвим прихватили. У том погледу, студија госпође Пековић *Исидорини ослонци* је оличење јасног подухвата и значајног књижевнотеоријског преокрета: подарила нам је до данас најисцрпнију и најсадржајнију анализу духовног и творачког укуса, па и неку врсту психолошког портрета Исидоре Секулић. Ово последње ауторка поткрепљује и назначајнијим оценама других, ранијих истраживача. Проживљавајући дубљи смисао молитве она ће „увек ићи од истине срца ка истини разума“ (Ј. Дучић); „Редовно је храбрила свакога за кога је веровала да је у тренутној слабости подлегао сумњи. Нисам срео писца који се могао тако радовати туђем успеху као Исидора“ (М. Кашанин); код ње је „изражен мотив усамљености и патње метафизички схваћене“ (П. Зорић). Ипак, уз сва ова признања, мора се ставити и једна формална примедба од објективног значаја. Ова тако успела студија није настала САМО „као резултат рада у Институту за књижевност и уметност на пројекту том-и-том“ – како је записано на полеђини насловне стране ове књиге – него и као резултат сарадње коју је госпођа Пековић тако делотворно уградилa у активности *Удружења „Исидора Секулић“* (Београд) почев од 1996. до данас.

На крају, још нешто што ову књигу чини другачијом и посебном: посматран у жанру – тако често хладно писаних! – теоријских књижевних студија, стил госпође Слободанке Пековић, ношен особеном елеганцијом израза и тона, плени данас као ретко чији. И то је још један од разлога зашто се читалачки поглед, када падне на прву страницу ове књиге, не скида – све до последње!

Мирко Маџарацшевић

³ А то је било у идеолошки кувано-печеном времену – 1956. године.

⁴ Курзив је мој, али ми се чини да је Слободанка Пековић овде – када је о *том* роману реч – могла слободно употребити наводнике, јер је поменути Давичов роман *Песма далеко* чак и од некаквог идеолошки успешно оствареног ремек дела и може се стога заиста означити само као „ремек дело“.